

(Заліцики) і діювляльна циклічна схема полудневого Поділля // Зб. Фізикографічної комісії Математично-природописно-лікарської секції НТШ у Львові. – 1925. Вип. 1. С.1-25 (адаптація О. Шаблія)

3. Професор Юрій Полянський / За ред. проф. Олега Шаблія. – Львів, ЛНУ ім. І. Франка, 2010. С. 234-258.

4. Україна інкогніта <https://ukrainaincognita.com/nasha-spadshchyna/zamky-ta-fortetsi/novosilka>.

## **ДОКТОР МИРОН КОРДУБА ПРО УКРАЇНСЬКУ НАРОДНІСТЬ, ДЕРЖАВУ І МОВУ**

***В.П. Руденко, К.В. Грек***

*v.rudenko@chnu.edu.ua, katerinagrek4@gmail.com*

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,  
м. Чернівці, Україна*

Висвітлюються основоположні ідеї доктора Мирона Кордуби (1876-1947) щодо національної самосвідомості, історичної пам'яті українського народу, які у сконцентрованому вигляді розкриваються ним через взаємодію, взаємозв'язок та розв'язання трьох основних проблем: перша – походження та становлення української народності; друга – це рідна українська (руська) мова; третя – рускі землі і окрема українська держава.

*Ключові слова:* Мирон Кордуба, українська мова, землі, держава.

Доктор Мирон Кордуба, що через все своє життя проніс палку любов до свого талановитого українського народу зі славним минулим і найхарактернішою рисою якого було самостверджуюче почуття національної гордості, завжди і неухильно у своїй науковій і просвітницькій діяльності намагався донести свої патріотичні погляди і переконання до найширших народних мас. Цим прагненням вченого пронизана практично вся його творчість. Особливо виразно думки доктора Мирона Кордуби про національну самосвідомість, український етно- та націоґенез, історичну пам'ять українського народу проявились у низці його публікацій під збірною назвою «Хто ми є? Про українську народність, державу і мову» [1; 2; 3; 4; 5].

У цих своїх розвідках, що впливає з самої їх назви, вчений-патріот піднімає і намагається доступно донести до своїх читачів три основні проблеми: перша – походження та становлення української народності (народу); друга – це рідна українська (руська) мова; третя – рускі землі і окрема українська держава.

Отже, **центральне, головне питання**, яке ставить доктор Мирон Кордуба перед «нашими людьми» - те, «чим ч о л о в і к є, з я к о г о

р о д у п о х о д и т ь, він повинен про се знати, повинен тим цікавитись і прапор свого народного імени повинен скрізь ставити сьміливо і не закривати свого роду перед сьвітом» [5, с. 4]. То хто ж ми є? Ми є Русини-Українці, бо «належимо до русько-української народности», - стверджує вчений [5, с. 7].

Дуже важливо при цьому свою народність, своє походження не зв'язувати зі своєю християнською вірою. Церква може бути однією, але мова, традиції, звичаї є відмінними, вони в своїй сукупності й визначають приналежність людини до тієї чи іншої народності.

Ось чому так цінно, на думку доктора Мирона Кордуби, було розкрити таку «важну і цікаву для нас справу» як питання витоків слов'яно-української прабатьківщини, проблеми походження русин-українців, початки розвитку українського етносу та становлення сучасної української нації, тобто висвітлити власне етногенез українського народу.

Вчений розпочинає свій аналіз з древніх русичів – племен «поляни», «деревляни», «бужани», «племені, що мало зватися «Русь». Це «найвідважнійше, найсильнійше і найбільше воєнничє племя... силою змушувало непослушні племена до сполуки, а з часом, - пише доктор Мирон Кордуба, - племя «Русь» запанувало і поневолило їх... І се бу ли п о ч а т - к и р у с к о ї д е р ж а в и, н а р о д н о с т и р у с к о ї» [5, с. 9]. Так постали «руські люди» з однією мовою, вірою, традиціями, що утворили державу «Русь». «Нарід від держави, - продовжував дослідник, - став зватися «руським», а поодинокі люди – «Р у с и н а м и». І се був початок великого руського народу, корінь теперішніх Русинів» [5, с. 10]. Проіснувавши понад 500 років, Русь у XII ст. розпалася на вісім удільних князівств, відбулась її етнічна дезінтеграція. А ще через 300 років опісля – в середині XIV ст. Польща, Литва, молдавські воєводи «підчинили Русь під своє панованє». 130 років потому (на час написання М. Кордубою його твору – В.Р., К.Г.) всі руські землі були розділені під новими поневолювачами – Росією та Австрією.

Що ж ставалося з поневоленими народами? Народи пізнавали один одного, переймали один в одного краді надбаня, а також звичаї, освіту, устрій. І з цих усіх цінностей лише одна – мова «означувала окремішність одного народу від других». **Отже, збереження рідної мови – це друга найважливіша проблема національної ідентичності русин-українців.** «І,

коли-б так – не дай Боже Русини втратили, занехали свою мову, а прийняли чужу, тоді по Русинах і слід загинув би на сьвітї, тоді їх не стало би на лиці землі. Закинувши свою рідну мову, а прийнявши

чужу, Русини не мали-б чим відрізнятись від других народів, втратили-б свою окремішність, тай як кажемо не стало-б їх на світі» [5, с. 14-15].

Доктор Мирон Кордуба називає нашу рідну мову «неоціненим скарбом в нашому житті», «головним сторожем, що береже і не допускає до того, щоби Русини злились цілком з яким иншим, чужим народом», «мова нас держить на світі, через ню не загибає а навпаки зростає руский нарід - отже ми повинні, м у с и м о є ї л ю б и т и, ш а н у в а т и і д о р о ж и т и н е ю н а д у с ї и н ш і м о в и» [5, с. 16].

Вчений з гіркотою змушений був констатувати, що «наш чоловік», на жаль, як слід не шанує рідну мову. І головна причина цьому – завойовницька, колонізаторська політика поневолювачів, що забороняли русинам-українцям навчатися, писати книжки, слухати слово Боже на своїй рідній мові.

Не міг не згадати «не злим, тихим словом» Мирон Кордуба і руських великих мужів, учених, вельмож, Потоцьких, Баворівських, Сапіг, Радивилів та інших як нащадків тих русинів, що зі власного самолюбства стали ворогами свого народу, прислужниками московських та польських панів.

Проте, «душі народу, живого слова не знищить на світі ніяка злочинна рука! Рускої мови не змогли вирвати з серця руского народу ні польські, ні московські кати!» - стверджував гордо доктор Мирон Кордуба [5, с. 18].

Як сміливі борці – сподвижники волі своєму народу, так і славні духовні мужі невдовзі «повстали між руським народом» - Іван Котляревський, Маркіян Шашкевич, Юрій Федькович, Квітка-Основьяненко, Тарас Шевченко, Марко Вовчок та ін. Ними українська мова була піднесена до найвищих світових вершин.

Поневолювачі відчули небезпеку і, як наслідок, - Емський царський указ 1876 р., яким російські гнобителі витіснили українську мову з культурного життя країни.

На відміну від царської Росії, конституційний закон Австро-Угорщини 1867 р. руську мову визнавав рівноправною серед інших мов імперії. Проте, як пише доктор Мирон Кордуба, «публичні уряди в Галичині і на Буковині дуже часто незважають на цісарське право. Ломлять его і руску мову упосліджують, тай недопускають її до публичних урядів. Роблять так на свою користь в Галичині Поляки, а на Буковині Німці та Румуни» [5, с. 21].

Так стається, з одного боку, через незнання русинами-українцями своїх прав, їх малограмотність, а з другого боку, - через «твердих Русинів» - москвофілів, що є «негідними злочинцями народними», які

зневажають свою рідну мову та нав'язують українцям мову московську.

Вихід із складної ситуації доктор Мирон Кордуба бачив у підготовці, у завзятій роботі по вишколенню урядників і підурядників на всіх рівнях з числа своїх щирих і свідомих русинів-українців. «Наші уряди переповнені тепер з гори на діл самими чужинцями. Русинів там і непомітно. А як би ми мали там повно своїх людей, було-б кому урядувати по руски, тай свої люди не робили-б нам так на шкоду, як се роблять тепер чужинці» - підсумовує вчений [5, с. 29].

Надзвичайно велике значення для відновлення та ствердження прав і свобод русинів-українців в Австро-Угорщині, як переконував доктор Мирон Кордуба, мав перепис населення – «спис людности, що заселює в тім часі громаду». Йшлося про закон від 29 березня 1869 р. про «конскрипцію»: кожних десять років 31 грудня записували до конскрипції кожного мешканця Австро-Угорщини. У цьому списі людности вказувалось про чоловіка «хто він є хто», чим він займається, якою мовою у щоденному житті розмовляє, якої він віри і т. інше. Чим більше громадян тої чи іншої народності проживає у даному краї, тим більше ця народність домагається своїх прав – відповідних народних шкіл, урядування на мові тієї чи іншої народності і т. д.

Саме тому, як відзначає доктор Мирон Кордуба, наприклад, на Буковині волохи, а на Галичині поляки «хотять все мати верх над Русинами. Сї чужинці все горлають, що вони є панами на рускій землі, бо їх є більше, а де більшість, там після сьогоднішніх установ – має бути і слушність» [5, с. 31].

Однак, все має бути по-правді! Кожен русин-українець має відверто «признати ся до т о г о, що в і н є Р у с и н о м!» Це великий народний гріх – відректися від своєї народності і записатися до чужої. І цю правду про свою приналежність до русинів-українців слід донести, відстояти у так званих «конскрипційних комісарів», обраних по громадських радах. «Отже, - підсумовує доктор Мирон Кордуба, - як би правительство побачило, що в его державі така сила Русинів, то признало-б, що для них мусять бути їх рускі школи, університет, по урядах мусить бути руска мова в урядованню і загалом призначило-б Русинам ті права, які мають другі численні народности. Бо хто в державі численніший, той і сильніший, тому признавають більше прав» [5, с. 37].

Нарешті, **третя проблема**, піднята доктором Мироном Кордубою у його запитанні «Хто ми є?», - **про рускі землі і окрему українську державу** (див. ст. 42-47). Вчений переконує, що кожен русин-українець повинен знати «свої рускі землі, та про те, де ті землі лежать і кілька на

них мешкає нашого руского народу» [5, с. 42].

Русини-українці проживають в основному на землях давньої рускої держави, що на початок ХХ ст. входили до Російської та Австро-Угорської монархій. Заселена русинами-українцями територія в Російській імперії становила 618,0 тис. км<sup>2</sup>, в Австро-Угорській імперії – 72,0 тис. км<sup>2</sup>. Всього руска земля мала 690 тис. км<sup>2</sup>.<sup>1</sup>

«З сего бачимо, що колиби зі земель заселених Русинами утворити окрему державу, то та держава була би що до величини після Росії найбільшою в Європі, більшою від Австро-Угорщини, Німеччини і других держав», - підсумовує Мирон Кордуба [5, с. 43-44].

На цій території проживало, за підрахунками дослідника, 34 мільйони русинів-українців, з них близько 30 мільйонів у царській Росії та 4 мільйони в Австро-Угорській монархії. На початок ХХ ст. за чисельністю русини-українці у Європі були п'ятими. Попереду них – французи (40 мільйонів осіб), англійці (42 мільйони), москалі (50 мільйонів) та німці (70 мільйонів) [5, с. 44].

Оскільки 9/10 нашого народу проживали в «полудневій» частині Російської імперії, яка «зветься Україною, а живучі там Русини Українцями», ... «тому – стверджував доктор Мирон Кордуба, - годі нам придержувати ся на дальше того, щоби в Австрії звати себе Русинами а в Росії Українцями. **Одні і другі, Українці і Русини, се один і той самий народ**» [5, с. 45].

Завершує вчений своє дослідження словами глибокої віри у краще майбутнє України і свого «великого українського народу», «який має свою окрему традицію, свою прегарну власну мову, та свої питомі звичаї і обичаї.

...Москалі і Волохи – се цілком собі окремі народи, до яких Русини – Українці не мають найменшої рації зачисляти ся» [5, с. 46-47].

### Список використаних джерел

1. Кордуба М. Наука історії рідного краю в буковинських народних школах. *Bukowiner Schule: Zeitschrift für das Volksschulwesen*. Czernowitz. 1905. Н. 4. S. 210.
2. Кордуба М. Хто ми? Письмо з «Просвіти». 1907. Річник 1. Чис. 12. С. 2-5.
3. Кордуба М. Хто ми? Просвітні листки. 1907. Чис. 11. С. 4-16.
4. Хто ми? Веселка: Календар Української Соціал-демократичної Партії на рік 1907. 1907. С. 78-87. Без підп.

---

<sup>1</sup> У своїх дещо більш пізніх працях, зокрема в «Територія і населення України». Відень: Вид-во «Вістника політики, літератури й життя». 1918. 24 с., перекладену у 1919 р. на німецьку та французьку мови, доктор Мирон Кордуба оцінює «простір» України в її етнографічних межах у 739,162 тис. км<sup>2</sup> з загальним населенням у 46,012 млн. осіб (з них власне українці склали 32,662 млн. осіб) [6, с. 1-24].

5. Кордуба М. *Хто ми є? Про українську народність, державу і мову*. Чернівці: Друж. Т-ва «Руської Ради». 1911. 47 с.
6. Кордуба М. *Територія і населення України*. Відень: Вид-во «Вістника політики, літератури й життя». 1918. 24 с.

**МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО ТУРИЗМУ  
В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ  
ЧЕРЕЗ РОСІЙСЬКУ АГРЕСІЮ  
(НА ПРИКЛАДІ М. КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО)**

***І.Г.Смирнов, О.О.Любіцева***

*smyrnov\_ig@ukr.net, loa13@ukr.net*

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,  
м.Київ, Україна*

В умовах військового стану в Україні через російську агресію розвиток туризму не зупинився. За цих складних умов з'явилися нові можливості, до яких відноситься тзв. волонтерський туризм. На прикладі старовинного м.Кам'янець-Подільського, який часто називають «туристичною столицею» Поділля, показано особливості здійснення волонтерського туризму для тимчасово переміщених осіб з використанням для цього студентів туристичних і не тільки фахів.

*Ключові слова:* військовий стан, волонтерський туризм, сім замків м. Кам'янець-Подільського та околиць, спонсори.

Місту Кам'янцю-Подільському з його унікальною ресурсною базою для розвитку різноманітних напрямків туризму приділяється багато уваги в туристичній, географічній та історичній літературі [1], проте це не відноситься до характеристики його середньовічних фортифікацій з можливостями розвитку воєнного та волонтерського туризму. Кам'янець-Подільський у недалекому минулому був повноправною столицею Поділля (Пониззя): у 1362-1395 рр. – князівства., з 30-х рр. XV ст. – воєводства у складі Польського королівства (пізніше Речі Посполитої); у 1672-1699 рр. – турецького ейялету (губернаторства) Османської імперії; з кінця XVIII ст. – Подільської губернії; у 1924-1940 рр. – області. Кам'янець-Подільський, який вважався в XV-XVIII ст. “ключом до Польщі”, був відомий усій Європі як “твердиня християнства”, “башта, створена рукою Божою”. Місто являло собою природню фортецю, яка була потужно фортифікована та мала дві головні групи фортифікацій: міські укріплення та замок (Старий і Новий). Географічне розміщення міста є унікальним і не має аналогів як в Україні, так і в Польщі: у глибокому